

Duizend dagen schrikbewind: HET BEEST VAN GÉVAUDAN

Ludo Noens

Over deze grotendeels onopgeloste misdaadzaak werden al tientallen elkaar tegensprekende essays en romans geschreven. Een ongrijpbaar monster van twijfelachtige identiteit richtte midden 18de eeuw gruwelijke slachtpartijen aan. Dit zogenaamde Beest (maar was het wel een dier?) verscheurde in de bossen van het toenmalige Zuid-Franse bisdom Gévaudan op drie jaar tijd meer dan honderd slachtoffers. Uit brieven, rapporten, processen-verbaal en getuigenissen valt de volgende onwaarschijnlijke, maar waargebeurde geschiedenis te reconstrueren.

1764. Frankrijk is onder het krachteloze bewind van Lodewijk XV de dagen van het Ancien Régime aan het aftellen. Economische en financiële problemen lokken gemor en ontevredenheid uit bij het gewone volk. Maar dat er tussen de intellectuelen van het land verlichte geesten zijn die met hun ideeën later een revolutionaire ommekeer teweeg zullen brengen, daar hebben boeren en kleine lieden geen weet van.

De hardwerkende, door noodlottige weersomstandigheden gekwelde landbouwers en veehoeders van het prerevolutionaire Gévaudan (een gebied dat tegenwoordig door de departementen Lozère en Haute-Loire wordt overlapt), zullen in elk geval de komende drie jaren met narigheid van geheel andere aard te kampen krijgen.

In juni van dat ramspoedige jaar verspreiden zich in Gévaudan en omstreken akelige geruchten: een wolfachtig dier zou een jonge koehoedster tot op het bot hebben verslonden. De veertienjarige Jeanne Boulet werd aangevallen in het gebied tussen Mende en Langogne, 50 km zuidoostelijk van de Margeridenketen. In die dagen was het niet ongewoon dat horden wolven vooral 's winters de meer beboste streken van Frankrijk onveilig maakten. Maar wat er nu in Zuid-Gévaudan gebeurd is, schijnt toch de spuigaten uit te lopen. Het arme meisje werd op ongemeen brutale wijze verscheurd en er is geen spoor van de snode dader.

In augustus vallen opnieuw twee jonge slachtoffers. Het moet hetzelfde beest zijn, want de lijken vertonen andermaal de sporen van een abnormale razernij. En nu zijn er getuigen! Een wolfachtig dier ja, maar met een langwerpige muil, buitensporig grote klauwen, een lange volle staart en een zwarte streep over de rug.

Naburige kasteelheren van Gévaudan, Vivarais en Auvergne vinden de geruchten alarmerend genoeg om drijfjachten te organiseren. Boeren en dorpingen worden geronseld. Enkele potige wolven moeten eraan geloven. De bewoners van Gévaudan herademen; men denkt van het malheur verlost te zijn.

KAPITEIN DUHAMEL

In september maakt het Beest vijf nieuwe slachtoffers. Zijn naam wordt voortaan met een hoofdletter geschreven. Noordelijker nu worden de vreselijk toegenakelde lichamen gevonden van een dertienjarig meisje en een volwassen vrouw.

In oktober is een vijftienjarige knaap aan de beurt; hij brengt het er met verminkte benen nog levend af. Een paar dagen later worden drie kinderen onverwachts met het Beest geconfronteerd. De oudste, een dertienjarige klepper, trekt een mes en jaagt het monster op de vlucht.

Nu raken de gemoederen pas goed verhit. Men spreekt over een wolf zo groot als een kalf; anderen hebben het niet meer over één Beest, maar over DE Beesten. Bovendien beginnen er geruchten te circuleren over een wolf met menselijke trekken. Een weerwolf? Of de duivel in persoon?

Ook de lokale calvinistische hugenoten, al geruime tijd gepest en vervolgd door de katholieke regeringstroepen, krijgen hier en daar de schuld van de bloedbaden. Maar misschien zitten de Engelsen, de aartsvijanden van Frankrijk, hier wel achter...

Dat het Beest een voorkeur schijnt te hebben voor het 'zwakke geslacht' en zijn prooien vaak helemaal ontkleed vóór het eigenlijke gruwelfestijn, zijn eveneens dankbare indicaties voor de meest buitensporige speculaties.

Eind september wordt een drijfjacht geregeld door een regiment

van het Franse leger: 57 dragonders onder leiding van kapitein Jean Baptiste Boulanger, heer van Duhamel zullen het zaakje moeten klaren. Maar het Beest schijnt zich plots tot in de Auvergne teruggetrokken te hebben; men zou het daar in ieder geval hebben gezien.

De horribele moorden zijn ondertussen in heel Frankrijk bekend geraakt. Het officiële weekblad van het Hof, de *Gazette de France*, bericht breeduit de feiten. De koning looft een beloning uit van 6000 livres voor wie het Beest te pakken kan krijgen.

25 november: het monster keert terug naar Gévaudan. In Aumont valt de vijftenzestigjarige boerin Catherine Vally in zijn klauwen. Men vindt haar hoofd terug, afgerukt van de romp; het begin van een lange reeks gelijksoortige mutilaties. De dragonders nemen de handschoenen op. Op 23 december wordt het diabolische Beest bijna geveld, maar het kan op het nippertje ontsnappen.

Men heeft nu een nauwkeuriger signalement: het is zo groot als de grootste bekende hondensoort, sterk behaard, heeft een enorme kop, twee vervaarlijke hoektanden, korte rechte oren, een dikke staart.

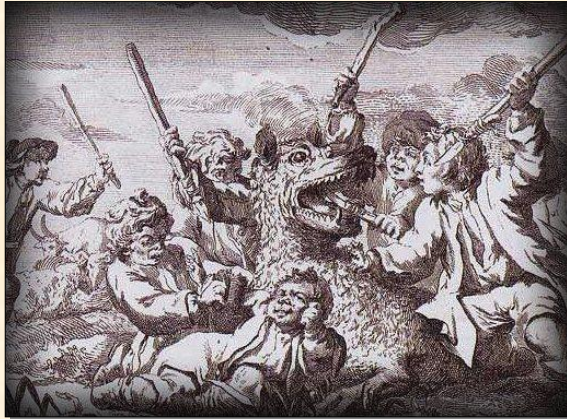
Zou het een kruising kunnen zijn tussen een hond en een hyena?

In december laten niet minder dan zes jongens en meisjes het leven. Maar de maand januari druipt van het bloed: elf ongelukkigen worden verslonden! En Duhamels grote acties van 7 en 11 februari 1765 leveren niets op. Ten einde raad neemt de dragonderkapitein zijn toevlucht tot een dubieus manoeuvre: hij laat de lijken van de slachtoffers liggen waar hij ze vond in de hoop het Beest terug naar de plaats van de misdaad te lokken. IJdele

hoop! En als men de dragonders nu eens in vrouwenkleden uitdost en zo de kleine veehoeders laat begeleiden? Zo gezegd, zo gedaan. Maar het Beest laat zich niet misleiden.

DE NORMANDISCHE WOLVENJAGER

Op 18 februari rapporteert de *Gazette de France* het moedige verzet van een groep jonge kinderen: vijf jongens en twee meisjes werden op 12 januari door het Beest verrast terwijl ze vee hoedden nabij het dorp Villaret.

Het monster sloeg zijn tanden in de arm van de jongste en sleurde hem mee. Aangespoord door de twaalfjarige Jacques Portefaix werd de achtervolging ingezet. Door de kop van het Beest met hun pikstaven te bewerken, slaagden de kinderen erin hem zijn prooi te laten lossen. Een gealarmeerde boer kon op het nippertje het ergste voorkomen, maar volgens de

kinderen had Portefaix het Beest toen al op de vlucht gejaagd.

De koning, onder de indruk van het kranige optreden van de jonge Portefaix, zal diens verdere (militaire) opvoeding voor zijn rekening nemen.

Inmiddels loopt er een lawine van al dan niet gerechtvaardigde klachten binnen over de ingezette dragonders: ze zouden het meer op de schaarse bezittingen van de plaatselijke boeren hebben gemunt dan op het Beest! Zelfs Duhamel schijnt een keer kleine lui te hebben lastig gevallen. Hoe dan ook, het gebrek aan inzet van de geterroriseerde bevolking werkt Duhamel aardig op de zenuwen. De Saint-Florent, minister van Staat, doet een beroep op bedreven Normandische wolvenjagers om Duhamel bij te staan.

Ondertussen pakt de *Gazette de France* uit met het schokkende relaas van Jeanne Jouve, moeder van drie kinderen: aangevallen door het Beest schoot zij haar kroost ter hulp door herhaaldelijk schrijlings op de rug van het monster te springen. Haar zesjarige zoon Jean-Pierre liep fatale verwondingen op, maar na bovenmenselijk verzet wist Jeanne het ondiep op de vlucht te jagen.

Van nu af aan beginnen de grote klopjachten – sommigen met meer dan tienduizend man – onder leiding van de edelman Martin d'Enneval, beroemd wolvenjager uit het noorden. D'Enneval en zijn zoon worden naar Gévaudan ontboden op persoonlijk advies van de koning. De uitgeloofde premie is opgelopen tot 9400 livres; de rivaliteit onder de jagers wordt hardnekkiger. De hooghartige d'Enneval weigert samen te werken met Duhamel en spoort de autoriteiten zelfs aan de dragonders terug te trekken.

Tot in juli zal ook d'Enneval tevergeefs het Beest achterna zitten. Klopjachten, klemmen, bespieding, geen enkele tactiek schijnt te helpen. D'Enneval is totaal uit het lood geslagen; zijn reputatie ligt aan scherven. Tegen de verbluffende mobiliteit en schijnbare onkwetsbaarheid van het Beest kan hij niet op. Werd het immers niet eens tot vijfmaal toe door een kogel getroffen om telkens weer op te springen en ten slotte te ontsnappen? En hoe

kon het Beest, verrast tijdens het opvreten van een slachtoffer, als de bliksem verdwijnen met een vracht van minstens dertig kilo tussen de tanden? D'Enneval zal nadrukkelijk staande houden dat hier geen sprake kan zijn van een wolf, maar van iets totaal anders. Is het slechts zijn gekrenkte trots die hem tot deze opzienbarende conclusie inspireert?

HET FOPBEEST VAN ANTOINE

Mei 1765: tien dodelijke slachtoffers.

Juni: opnieuw zeven stakkers verscheurd. Lodewijk XV zit duidelijk ver-

veeld met de zaak; vertwijfeld stuurt hij een keur van koninklijke jachtmeesters naar Gévaudan om d'Enneval te helpen. Nummer één is François Antoine de Beauterne, Opperjachtmeester. D'Enneval en François Antoine besluiten ieder hun eigen weg te gaan.

De laatste laat echter zijn doorluchtige opdrachtgever weten dat d'Enneval hem maar voor de voeten loopt. En zo verdwijnt de onfortuinlijke Normandische wolvenjager van het toneel.

Maar... jawel, ook de Beauterne zal spoedig zijn goede naam in gevaar brengen: na drie maanden heeft hij het zelfs niet klaargespeeld ook maar één doodgewone wolf neer te leggen!

Het dient gezegd, Gévaudan is een gesloten, bergachtig gebied, vol diepe ravijnen, verraderlijke kloven en moerassen. Bovendien is die funeste zomer van 1765 totaal verregend en het is doorlopend bijzonder mistig. Deze streek doorkruisen is zelfs voor de ervaren jagers uit het noorden een marteling. En de winter staat voor de deur, met al zijn gevreesde ontberingen.

François Antoine beklagt zich over de ongelooflijk tegenvallende weersomstandigheden die hij met zijn gevolg het hoofd moet bieden. Zijn missie dreigt faliekant mis te lopen; de uitvluchten stapelen zich op.

Nadat in juli opnieuw drie slachtoffers werden verscheurd, ronselt men maar weer eens dorpelingen voor een drijfjacht. Het is zeer tegen hun zin, ze beginnen de verrichtingen van die keurige heren uit het noorden stilaan beu te worden. Zelfs de eigen jachtknechten van François Antoine zien het niet meer zitten.

De gendarmes van de Haute-Auvergne worden ter hulp geroepen om de onwilligen tot actie te dwingen. Als op 13 september in Pépinet het crimineel verhaspelde lijk van het meisje Denty wordt gevonden, zijn de boeren razend.

François Antoine de Beauterne is de wanhoop nabij. 'Wat kan het Beest anders zijn dan een wolf?' schrijft de Opperjachtmeester aan de lokale overheid. Welnu, kan hij gedacht hebben, ze zullen hun wolf krijgen.

Op 22 september doet het gerucht de ronde: het Beest van Gévaudan is neergeschoten in het *Bois des Dames*, vlakbij het dorp St. Julien-des-Chazes. En wel door François Antoine in eigen persoon!

De *Gazette de France* publiceert in geuren en kleuren de onverschrokken tussenkomst van de Opperjachtmeester, gebaseerd op het proces-verbaal van diens hand. In het *Bois des Chazes*, een twintigtal kilometer benoorden het vertrouwde territorium van het Beest, zou hij met de hulp van heer Rinchar, Jachtopziener-te-paard van de koning, op 21 september het Beest dodelijk hebben getroffen.

Maar er zijn er die bevroeden dat het geheel een opgezette bedriegerij is om de gemoederen te sussen. En dit tot meerdere eer en glorie van François Antoine zelf. Want in het *Bois des Chazes* werd toen inderdaad een wolvenfamilie gemeld, maar nog nooit een mensenverslindend Beest...

Toch verschijnt het 'Beest' aan het Hof, in de vorm van een opgezette en bijgewerkte wolf. François Antoine strijkt de beloning van de koning op en mag bovendien een afbeelding van het Beest in zijn wapenschild dragen. De geschiedenis zal nooit ondubbelzinnig uitwijzen of de Opperjachtmeester wel te goeder trouw is geweest.

ZILVEREN KOGELS

Op 2 december slaat het echte Beest weer toe: twee nieuwe slachtoffers. In de loop van 1766 zullen er nog minstens negen verscheurd worden. Verminkt, onthoofd, soms zijn het slechts losse handen of voeten die men terugvindt.

Vlabbij Pinols wordt op 21 juli van datzelfde jaar een eigenaardig dier neergeschoten. Afgaande op de beschrijving ervan in de archieven denken de historici unaniem aan een baviaan. Waar komt dié in de bossen van Gévaudan plotseling vandaan? Maar inderdaad, een baviaan kan soms ver-vaarlijk uit de hoek komen. Het Beest dus? Nee! Tot juni 1767 zullen er immers nog 16 menselijke prooien onder zijn klauwen uiteengereten worden!

De *Gazette de France* vertikt het om nog iets over de zaak te publiceren. Het blijft bij hier en daar een sporadisch berichtje over de toenemende wolvenplaag op het platteland.

In Gévaudan lijkt de heikele kwestie ondertussen de psychotische toer op te gaan. Toenemende getuigenissen over het gedrag, de ongehoorde terreinkennis, de strategie en de vooruitziende blik van het Beest wijzen on-miskenbaar op een menselijke intelligentie. Geen wolf. Zelfs niet helemaal een dier. Een weerwolf dan?

Op 19 juni 1767 organiseert de markies Jean-Joseph d'Apcher een grote klopjacht in de bossen van Ténazeyre. Tijdens deze jacht wordt wederom een enorm wolfachtig beest geveld, deze keer door Jean Chastel, een 56-jarige topschutter van dubieuze reputatie.

Chastel staat bekend als een zogenaamde wolvenmenner, iemand die op bovennatuurlijke wijze met de gevreesde hondachtigen communiceert. Men vertelt dat hij de harige bruut met zilveren kogels heeft gedood; kogels gegoten uit gesmolten Mariamedailles...

Het is een feit dat vanaf juni 1767 een einde komt aan de vreselijke slachtingen in Gévaudan. Werd het Beest waarachtig door Jean Chastel uit de wereld geholpen? De vragen rond zijn mysterieuze identiteit blijven hoe dan ook als een muur overeind.

Want wie of wat was het Beest in werkelijkheid?

DE HYPOTHESEN

In zijn standaardwerk *Vie et Mort de la Bête du Gévaudan* (1988) geeft de deskundige auteur R. F. Dubois een uitgebreid overzicht van de verschillende hypothesen rond de identiteit van onze vraatzuchtige protagonist. De speculaties groeperen zich rond twee scholen die vandaag nog regelmatig met elkaar in debat gaan.

Eenzijds is er de historisch-rationele school, met de historicus Guy Crouzet als vaandeldrager, anderzijds de ethologisch-empirische school met wolvenspecialist Gérard Ménatory voorop. De tegenstelling tussen beide blijkt uit hun respectieve stellingen: 'Het Beest kan niets anders zijn dan een wolf' en 'Het Beest kan geen wolf zijn.'

Eensgezind met de archiefvorschers abbé Pierre Pourcher (1889), abbé François Fabre (1901) en abbé Xavier Pic (1968), stelt Crouzet dat een uitgebreid historisch onderzoek naar de zaak erop wijst dat enkel de wolf schuldig kan zijn aan de bestiale moorden.

Een kwestie van gezond verstand, zegt Crouzet. Er waren wolven genoeg in Frankrijk tijdens de betrokken periode. Bovendien wijzen brieven, rapporten en getuigenissen uit die tijd ruimschoots op de wolf als dader. Maar de in 1998 overleden Gérard Ménatory verwierp in 1984 verontwaardigd deze conclusie. Ménatory was journalist en een notoire wolvenkenner. Op zijn drukbezochte, hier en daar omstreden zoölogisch domein van vier hectaren in Lozère lopen meer dan honderd wolven rond, veelal door de man zelf meegebracht uit heel Europa. Hij kende de wolf door en door; men hoefde hem niet te vertellen hoe de *Canis lupus* zich gedraagt.

Voortbordurend op de observaties van de befaamde etholoog Konrad Lorenz hebben de laatste decennia talrijke onderzoekers nieuwe ontdekkingen op dit terrein gedaan. Ménatory toetste deze wetenschappelijke bevindingen aan zijn eigen ervaringen. In twee publicaties bevestigde hij met klem dat het gedragspatroon van het Beest van Gévaudan helemaal niet overeenkomt met dat van een wolf.

In de historische stukken wordt het Beest nooit ondubbelzinnig beschreven; de ene heeft dit gezien, de andere dat. Bovendien is de wolf een schuw dier dat zeer zelden mensenvlees eet. En zeker geen razende massamoordenaar van het kaliber van het Beest. Het monster zou wel een hyena kunnen geweest zijn, besloot Ménatory. Een *afgerichte* hyena; die is het meest te duchten.

MOORDHOND

In 1979 kreeg de Franse auteur J. J. Barloy het lichtend idee al de gegevens over het Beest in een computer te stoppen. Volgens de computer kon het ook al niet om een wolf gaan, gezien:

1. een wolf zelden mensen aanvalt, en indien toch, hen zeker nooit onthoofd.

2. er een weloverwogen systeem lijkt in de modus operandi van het Beest. Een afgerichte hyena dan? Hier sloot Gérard Ménatory zich aan bij een aantal auteurs die een beschuldigende vinger uitsteken naar Jean Chastel, die een einde aan de terreur lijkt te hebben gemaakt. Chastel werd door de lokale bevolking verdacht van hekserij en bovennatuurlijke omgang met dieren...

Men herinnerde zich eensklaps het merkwaardige incident tijdens de Beauterne-periode: Jean Chastel en zijn twee zonen dreven toen moedwillig enkele jachtopzieners van François Antoine een moeras in. De gedupeerden konden zich redden en de Chastels belandden een poosje achter de tralies.

Wat bezieldde de Chastels toen? Een grap, bevoerden ze. Maar is het toeval dat het juist Jean Chastel was die finaal een streep zette achter het schrikbewind? Kende hij het Beest? Men heeft zijn zoon Antoine, een gestoorde zonderling, naar voren geschoven als hoofdverdachte. Volgens Ménatory kon die een hyena van een verblijf in Afrika hebben meegebracht.

Waren de lugubere buitensporigheden van Antoine zelfs voor een louché vader Chastel teveel van het kwade geworden?

Waarschijnlijk, schrijft ook R.F. Dubois, kende Jean Chastel het Beest; zijn linke zoon kon het – al dan niet op instigatie van een zekere Comte de Morangiès, een ontaarde edelman – afgericht hebben met het doel om te doden.

Geen hyena echter, maar een geharnaste moordhond. Een hond! Je moet er maar opkomen. Volgens Dubois kon het zelfs gaan om een afstammeling van de schrikwekkende oorlogshonden, eertijds gefokt en gedresseerd om vijandelijke troepen uiteen te slaan.

Maar vreet een hond of een wolfshond op een dergelijk afschuwelijke wijze zijn slachtoffers op?

Wat het monster ook is geweest, de kans blijft groot dat het dier werd getraind door een sadistische seriemoordenaar van het genre Gilles de Rais.

Het motief? Welk motief had de beruchte 15de-eeuwse kinderlokker baron Gilles de Rais om meer dan honderd knapen af te slachten, vraagt Dubois zich af.

En die bijgelovige praatjes van de boeren en dorpeelingen van Gévaudan dan? Of waren die toch niet zo gek? Wat dreef hen ertoe het infame Beest iets menselijks toe te kennen? De intuïtieve zekerheid dat in ieder van ons een Beest van Gévaudan schuilt, wachtend op het juiste ogenblik, op de geschikte omstandigheden om zijn tanden te laten zien?...

Referenties :

Abbé Pierre Pourcher, *Histoire de la Bête du Gévaudan, véritable Fléau de Dieu*. 1889.

Abbé François Fabre, *La Bête du Gévaudan en Auvergne*. 1901.

Abbé Xavier Pic, *La Bête qui mangeait le monde en Pays du Gévaudan et d'Auvergne*. Albin Michel, Paris, 1970.

Gérard Ménatory, *La Bête du Gévaudan - Histoire, Légende, Réalité*. Mende, 1984.

R.F. Dubois, *Vie et Mort de la Bête du Gévaudan*. Ogam, Modave-Liège, 1988.

Abel Chevalley. *La Bête du Gévaudan*. J'ai lu, Paris, 1968.